

Examensarbete 15 hp
Musiklärarexamen
2008

Magnus Josephson

Gitarrböcker, vad innehåller de egentligen?

En läromedelsanalys

Handledare: Maria Calissendorff

Kungl. Musikhögskolan i Stockholm

Sammanfattning

Detta examensarbete är en läromedelsanalys av fem olika gitarrböcker riktade till nybörjare. Syftet med studien är att analysera läromedlen efter bestämda kriterier. Kriterierna är:

- Hur behandlas gehör och improvisation
- Repertoar
- Progression och huvudsakliga moment
- Layout

Resultatet av studien visade att de analyserade läromedlen har notläsning eller melodispel som huvudsakligt fokus och att gehörsspelet och improvisationsmomentet är en betydligt mindre del av innehållet. Studien visade också att repertoaren i läromedlen bestod av mestadels skolmusik och visor.

Författarens tack

Det är några personer jag vill tacka för att ha hjälpt mig med denna uppsats. Först och främst vill jag tacka min handledare Maria Calissendorff för hennes tid och det jobb hon har lagt ner på min uppsats. Jag vill även rikta ett tack till Ronny Lindeborg som hjälpte mig med handledning i början av processen.

Men framförallt vill jag tacka, Ing-Marie Josephson Ullén och Inge Josephson för stöd, inspiration och hjälp genom hela arbetet.

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
1.1 Syfte	7
2. Bakgrund och tidigare forskning	8
2.1 Tidigare läromedelsanalyser	8
2.2 Gehör och improvisation eller notbunden undervisning?	9
2.2.1 <i>Noter eller inte, en debatt</i>	9
2.2.2 <i>Vad säger riktlinjerna?</i>	10
2.2.3 <i>Fler sätt att lära sig på gehör</i>	11
2.3 Val av repertoar	13
2.4 Progression och huvudsakliga moment	14
3. Metod	15
3.1 Kriterier	15
3.2 Urval och begränsning	15
3.3 Genomförande	16
4. Presentation av läromedel	16
4.1 Spela elgitarr (Johansson, 2005)	16
4.2 Gitarrbus 1 (Lundström & Utbult, 2006)	16
4.3 Elgitarr från början (Ehrenstråle, 2005)	17
4.4 Gitarristen 1 (Sallmann & Silén, 1999)	17
4.5 Gitarren och jag (Sandqvist, 1995)	17
5. Analys	17
5.1 Spela Elgitarr (Johansson, 2005)	18
5.1.1 <i>Gehörsspel</i>	18
5.1.2 <i>Improvisation</i>	18
5.1.3 <i>Repertoar</i>	18
5.1.4 <i>Progression och huvudsakliga moment</i>	19
5.1.5 <i>Layout</i>	19
5.2 Gitarrbus 1 (Lundström & Utbult, 2006)	20
5.2.1 <i>Gehörsspel</i>	20
5.2.2 <i>Improvisation</i>	20
5.2.3 <i>Repertoar</i>	20
5.2.4 <i>Progression och huvudsakliga moment</i>	20
5.2.5 <i>Layout</i>	21
5.3 Elgitarr från början (Ehrenstråle, 2005)	21
5.3.1 <i>Gehörsspel</i>	21
5.3.2 <i>Improvisation</i>	21
5.3.3 <i>Repertoar</i>	22
5.3.4 <i>Progression och huvudsakliga moment</i>	22
5.3.5 <i>Layout</i>	23
5.4 Gitarristen 1 (Sallmann & Silén, 1999)	23
5.4.1 <i>Gehörsspel</i>	23
5.4.2 <i>Improvisation</i>	23
5.4.3 <i>Repertoar</i>	24
5.4.4 <i>Progression och huvudsakliga moment</i>	24
5.4.5 <i>Layout</i>	26
5.5 Gitarren och jag (Sandqvist, 1995)	26
5.5.1 <i>Gehörsspel</i>	26
5.5.2 <i>Improvisation</i>	26
5.5.3 <i>Repertoar</i>	27
5.5.4 <i>Progression och huvudsakliga moment</i>	27
5.5.5 <i>Layout</i>	27
5.6 Sammanfattande tabell	28
6. Diskussion	29
6.1 Diskussion om gehörsspel och improvisation	29
6.1.1 <i>Gehörsspel</i>	29
6.1.2 <i>Improvisation</i>	30
6.2 Repertoardiskussion	31
6.3 Diskussion kring progression och huvudsakliga moment	32
6.4 Layoutdiskussion	33
6.5 Täcker ett läromedel in allt?	33
6.6 Framtida forskning	33
6.7 Slutsats	34
Referenser	35

1. Inledning

Att musik är en viktig del av livet för många människor råder knappast någon tvekan om. De flesta lyssnar på musik och många har någon gång försökt att lära sig spela ett instrument i tidig eller sen ålder. Barn och ungdomar erbjuds ofta tidigt att lära sig något instrument genom musik- eller kulturskolan. För att man som nybörjare på sitt instrument ska tycka det är roligt att spela, tror jag att det läromedel man som elev får i sin hand har stor betydelse för om det verkligen blir roligt eller inte och om man kommer att fortsätta spela. Här har läraren ett stort ansvar i valet av undervisningsmaterial, oavsett om läraren tillverkar sitt eget material eller använder undervisningsmaterial som finns på marknaden.

Jag har jobbat som gitarr- och ensemblelärare i flera år och när det gäller gitarrundervisningen har jag främst undervisat nybörjare i varierande åldrar. Jag har själv alltid varit intresserad och stimulerad av att sätta ihop och skriva eget undervisningsmaterial. Min egen erfarenhet som gitarrlärare har gett mig en bild av vad jag vill lära ut och vad jag tycker undervisningen ska innehålla. Detta har lett till att jag själv producerat undervisningsmaterial anpassat efter situationen eller elevens nivå. Jag har nämligen funnit det svårt att hitta bra utgivet material som motsvarar vad mina elever vill ha och behöver. Det är i detta sökande som idén till min studie växte fram. Varför ska det vara så svårt att hitta något som passar min undervisning? Hur ser det befintliga materialet på marknaden ut? Hur gör och tänker andra författare?

Att analysera andra undervisningsmaterial är nödvändigt för att kunna skapa nya och bättre läromedel för gitarr. Rostvall & West (1998b) sammanfattar på ett bra sätt varför det behövs göras läromedelsanalyser:

Genom att göra en djupare analys av de spelböcker man väljer, får man kunskaper som kan ligga till grund för utveckling av nya och mer adekvata läromedel. Dessutom kan befintliga spelböcker användas på ett mer medvetet sätt. (Rostvall & West, 1998b:52)

Utifrån mitt intresse för gitarrundervisning och läromedel har jag valt att genomföra en djupare läromedelsanalys av fem stycken undervisningsmaterial för gitarr.

1.1 Syfte

Syftet med examensarbetet är att jämföra och analysera, utifrån bestämda kriterier, ett urval av läromedel riktat till nybörjare i gitarr.

2. Bakgrund och tidigare forskning

Som bakgrund till min studie ska jag här redogöra för tidigare forskning, litteratur och examensarbeten som berör ämnet. Både sådant som är direkt kopplat till läromedelsanalys men också sådant som har koppling till de kriterier jag valt att analysera efter.

2.1 Tidigare läromedelsanalyser

Här kommer jag att presentera tidigare läromedelsanalyser av undervisningsmaterial för gitarr och de resultat som framkommer i dem.

I Rostvall och Wests avhandling *Interaktion och kunskapsutveckling* (Rostvall & West, 2001) genomför de en läromedelsanalys på sju läromedel för gitarr. De finner att samtliga böcker har en stor fokusering på notbilden, de flesta har liknande musikval, d.v.s. mycket skolmusik¹ och visor. De finner också att musikens expressiva aspekter d.v.s. dynamik, frasering och liknande oftast inte berörs. Det är också mycket ont om improvisations- och gehörsuppgifter. Ingen av böckerna berör relationen mellan notbilden som en symbolisk representation av den klingande musiken. Noterna presenteras som liktydiga med musiken. Musikalisk gestaltning berörs inte alls i fem av de sju böckerna. I den mån de förekommer i två av böckerna presenteras de som regler och symboler i form av t.ex. crescendo- eller diminuendoanvisningar (Rostvall & West, 2001).

Helene Stenströms examensarbete *Vad gör en gitarrskola* (Stenström, 1997) är en utvärdering av några gitarrskolor där skolorna rangordnas efter försäljningsstatistik och poängbedöms efter författarens eget tycke. Stenström frågade också med hjälp av en enkät verksamma pedagoger vad de eftertraktar i en gitarrskola, om de använder några och i så fall vilka. Även om Stenström bara fick fyra svar på sin enkät, vilket är lite för att kunna dra några generella slutsatser, så kom det upp några intressanta resultat. Ingen av de fyra lärarna använde uteslutande en enstaka bok eller gitarrskola utan använde egna stenciler, utdrag från skolorna eller kombinationer av olika böcker (Stenström, 1997). Stenström drar bl.a. följande slutsats:

Eftersom ens undervisningsmetod är personlig stämmer den inte alltid överens med litteraturen som finns tillhanda. (Stenström 1997:8)

Tobias Grim och Fredrik Lydén's examensarbete *Elgitarrundervisningens dilemma* (Grim & Lydén, 2006) hade som frågeställning: Hur finner vi bra läromedel för elgitarr i vår framtida lärargärning? De djupintervjuade fyra aktiva gitarrlärare där de bl.a. ställde frågan: Vad finns det för läromedel på marknaden som passar i elgitarrundervisning? En av de tillfrågade svarade att han tyckte det fanns tillräckligt med material men att han använde sig av många olika böcker och gitarrskolor. En annan svarade att han inte tyckte det fanns böcker som passar skolformen när man jobbar målrelaterat och att det fungerade bättre för honom att göra eget material anpassat till eleven. De andra lärarna använde också blandat material, amerikanska böcker, material hämtat från nätet eller egenutvecklat material (Grim & Lydén, 2006).

¹ Med skolmusik menas melodier eller låtar som är specialskrivna för undervisning.

Markus Karlssons examensarbete *Elgitarrpedagogens skapande av eget undervisningsmaterial* (Karlsson, 2001) visar ett liknande resultat. Syftet med hans arbete var bl.a. att ta reda på vad elgitarrpedagoger tycker om tryckt undervisningsmaterial i förhållande till egenkonstruerat material. I undersökning tillfrågades fyra lärare och samtliga svarade att de föredrog att jobba med egenkonstruerat material. De svarade också att tryckt material ofta är för ojämnt och komplicerat (Karlsson, 2001).

Samtliga examensarbeten visar att gitarrlärare kan ha svårt att hitta en enskild bok att utgå ifrån. De måste ofta komplettera med andra material och egna stenciler. Eller att de uteslutande använder egenproducerat material för ha bättre kontroll och flexibilitet under lektionerna.

2.2 Gehör och improvisation eller notbunden undervisning?

2.2.1 Noter eller inte, en debatt

Robert Schenck tar i sin bok *Spelrum* (Schenck, 2000) upp debatten kring notbunden kontra gehörsbaserad undervisning. Debatten har stundom varit ganska het mellan olika musikpedagoger. Det finns de som anser att noter bara är i vägen och det finns de som ser noter som en självklar utgångspunkt och förutsättning för att bedriva instrumentalundervisning. Att elever ska kunna spela både med och utan noter är de flesta pedagoger överens om idag. Det finns dock lärare som känner en osäkerhet när det gäller förmågan att utveckla och underlätta gehörsspelet hos eleven. Likaså finns det lärare som känner samma sak när det gäller att lära ut noter (Schenck, 2000).

Schenck jämför gehörsspel och noter med språklig inläring. Han menar att det inte är någon som ifrågasätter att ett barn lär sig tala innan det lär sig skriva. Det bör därför vara självklart att gehörsspel är en naturlig del av instrumentalundervisningen (a. a.). Schenck menar att gehörsspelet utgör en grund för att bli en bra notläsare:

Den som har de bästa förutsättningarna att bli bra notläsare, med andra ord äger förmågan att omforma en notbild till levande och mångfacetterad musik, har från början utgått från den mångdimensionella gehörssupplevelsen: (Schenck, 2000:244)

Schenck tar också upp improvisation. Han menar att så många målsättningar kan uppnås genom improvisation och att det kan utgöra den dominerande delen av undervisningen. Han menar att improvisation är en attityd till musiken oavsett genre eller instrument (a. a.).

Improvisation är en pedagogisk och musikalisk skattkista som kan öppnas av alla. Improvisation är dessutom en sådan viktig del av i stort sett alla musikgenrer att det är förvånansvärt att den inte har en självklar och stor plats i all musikundervisning. (Schenck, 2000:247)

Schenck uppmanar till en positiv och frimodig attityd gentemot improvisation. Det skulle alla tjäna på oavsett instrument och det är lärarens ansvar att bidra till denna attityd hos eleverna, menar Schenck (a. a.).

Även den norska musikpedagogen Olaug Fostås nämner problematiken med noters vara eller icke vara i nybörjarundervisningen i sin bok *Instrumentalundervisning* (Fostås, 2002). Hon menar att debatten om man ska ha noter eller inte i nybörjarundervisningen ofta blir oklar. Debatten borde i stället handla om hur man använder noter eller hur man inte använder noter i sin undervisning. Vad innebär för det första notspel? Är noter all typ av visuell representation eller är det bara traditionell notskrift? Tabulatur², anteckningar och elevens egna försök att skriva ner musiken, räknas det som noter? Undervisning utan noter kan bedrivas på en mängd olika sätt och precis samma sak gäller naturligtvis undervisning med noter. Ofta får själva notspelet i sig bära skulden till tråkig eller dålig undervisning när det kanske är sättet det lärs ut på som det egentligen är fel på. Det finns fördelar med att introducera noter tidigt i undervisningen. Säker notläsning ger t.ex. eleven självständighet och trygghet vid övning hemma. Det är inte säkert att eleven har några föräldrar som kan hjälpa till med spelet hemma. Fostås menar dock att gehörsspel bör introduceras före noter när det gäller nybörjare. Elever som har tränat sitt gehör kommer nämligen att känna sig tryggare med noter. De kan t.ex. uppleva att notbilden kan reda upp diffusa lyssningsintryck (Fostås, 2002).

Den engelska musikpedagogen Susan Hallam skriver i sin bok *Instrumental teaching* (Hallam, 1998) att gehörsträning historiskt sett ofta blivit eftersatt inom ramen för instrumentalundervisning. Hon menar att det kan bero på uppfattningen att gehörsträning ofta måste ske helt och hållet med lärarhjälp. Elever kan ha svårt att öva på sitt gehör hemma om de inte har musikaliska föräldrar som hjälper dem. Men hon menar att det finns alternativ och att man bör uppmuntra till gehörsträning och lyssning även för nybörjare. Hon ger konkreta förslag som t.ex. att ge lyssningsmaterial till eleven och att spela in ackompanjemang man kan spela till. Hon uppmanar också till gehoars-/lyssningsövningar som t.ex. att be elever identifiera felspel, spela upp stycken med olika uttryck och att genomföra härmningsövningar (Hallam, 1998).

2.2.2 Vad säger riktlinjerna?

Den första institutionen man ofta hamnar på som nybörjare är musik- eller kulturskolan. Till skillnad från den obligatoriska skolan finns här ingen kursplan för instrumentalundervisningen som reglerar den. Det finns inte heller några statliga läroplaner eller övergripande organ som utvärderar undervisningen. De lärare som jobbar inom den frivilliga musikundervisningen har i och med det alltid haft en stor frihet när det gäller planering och lektionsinnehåll (Rostvall & West, 2001). Det kan ju förstås tänkas att det finns kursplaner lokalt i de olika kommunerna. Det Rostvall och West (2001) syftar på är att det inte finns nationella kursplaner.

² Tabulatur är en notationsform som istället för att förevisa vilka toner man ska spela visar var man ska sätta fingrarna på instrumentet i form av siffror och symboler.

Men frihet ställer också höga krav på läraren när han gör urvalet. Finns det något instrumentalläraren kan luta sig mot? Andreas Andersson gjorde i sitt examensarbete *En jämförande studie av undervisningsmaterial för saxofon* (Andersson, 2006) en läromedelsanalys av två saxofonskolor med gehöret och improvisationen som fokus. De undersökta saxofonskolorna uppfyllde till viss del de krav som ställs på gehörs- och improvisationsinlärning men resultatet visade ändå att de borde kompletteras med eget material. De krav han refererar till är hämtade från Svenska Kommunförbundet. De har formulerat riktlinjer för instrumentundervisningen. 1984 gav de ut skriften *Den kommunala musikskolan: en resurs i kulturlivet* (1984). Ur den kan man läsa:

Instrumentalundervisningen på nybörjarstadiet bör inledas med en period av gehörsspel. Vid gehörsspel kan det ofta vara lämpligt att utgå från sången. Genom att sjunga och lyssna får eleven både skapa och uppleva den klingande bild de sedan ska överföra till instrumentet. [...] Även när det gäller tekniska övningar av olika slag når man bättre resultat om eleverna inte samtidigt också måste tänka på en notbild.

Införandet av noter bör ske successivt och med utgångspunkt från en välkänd klingande förebild så att det för eleverna blir en självklar koppling mellan vad de hör och vad de ser.

Improvisation bör också ingå som ett självklart moment redan på nybörjarstadiet. [...] Genom en kombination av gehörsspel, notspel och improvisation tränas eleverna i att i förväg höra hur det låter så att spelandet inte blir en mekanisk koppling mellan not och tonalstring utan alltid styrs av örat. (Svenska kommunförbundet 1984:24-25)

I kommunförbundets skrift läggs det stor vikt vid gehörsspel och improvisation. Detta visar att det finns en tanke formulerad inom kommunerna vilka moment som anses viktiga inom instrumentalundervisningen. Sen är det svårt att veta om undervisningen verkligen har följt dessa riktlinjer eller om lärarna ens känner till dem i och med att det inte finns så mycket utvärderingar av verksamheten. Kommunförbundets skrift är heller inget som kommunerna behöver följa då det bara är riktlinjer (Andersson, 2006).

Det är inte bara kommunförbundet och Schenck som tycker att gehörsinlärning är viktigt att införa så tidigt som möjligt i undervisningen. Det finns forskning som visar att tidigt införande av noter kan medföra problem medan det omvända, att börja tidigt med gehörsinlärning har positiva effekter. I *Interaktion och kunskapsutveckling* skriver Rostvall och West (2001) om McPhersons forskning från 1993:

Alltför tidig fokusering på spel efter noter har t.ex. visat sig hämma utvecklingen av musikaliskt tänkande ("audiation") och förmågan att spela efter gehör, medan det omvända, d.v.s. tidigt gehörsmusicerande, visat sig gynnsamt för senare kunna utveckla förmågan att läsa och spela efter noter. (Rostvall & West, 2001:68)

2.2.3 Fler sätt att lära sig på gehör

I Lars Lilliestams avhandling *Gehörsmusik* (Lilliestam, 1995) som handlar om gehörstraderad musik (rock, blues, folkmusik och liknande) resonerar han om hur man bör lära ut den typen av musik:

För det första bör man inte utgå från noter, utan agera som om noter överhuvudtaget inte fanns. Så fungerar de flesta rockband. Istället kan man arbeta med, utveckla och ta till vara andra sätt att minnas och lagra musik, som auditiva, visuella, motoriska och verbala sätt att minnas musik. (...) Det gäller att lära ut 'fingervägar' och att lära sig se en greppbräda eller en klaviatur som en struktur eller som en

'terräng' vars mönster man lär in. (...) Naturligtvis måste man också arbeta med "plankningsövningar", att lära sig känna igen och härma musikaliska motiv och formler. Terminologi och analyser av musiken bör utgå från den terminologi och det funktionella och kulturella sammanhang som musiken fungerar i. (Lilliestam, 1995:237)

Det Lilliestam menar är att om man t.ex. lär ut en rocklåt ska man sätta den i det sammanhang där den hör hemma och lära ut på ett gehörsmässigt sätt. Men hur gör man tryckt material som klarar den uppgiften? Tabulatur är en välkänd metod att skriva ner musik för gitarr. Även ackorddiagram (prickar ritade på en bild av en gitarrhals) är en välanvänd metod. Det finns enl. Lilliestam fyra sätt att minnas musik:

Auditivt minne, eller hörselminnet. Man minns hur musiken låter. Sedan kan man spela den på sitt instrument med hjälp av sitt gehör (a.a.).

Visuellt minne, även kallat synminnet. Man minns musiken som visuella figurer eller grepp. T.ex. kan ett ackord, skala eller en melodi på en gitarr minnas som ett geometriskt mönster. Så kallade grepptabeller för gitarr kan vara ett tydligt exempel på hur man i tryck visualiserar detta. Prickar ritas ut på bilden av en greppbräda för att hjälpa till och minnas musiken. Noter kan naturligtvis också vara en typ av detta, men det är inte samma sak. Det här handlar om hur vi minns det, applicerat på själva instrumentet. En känd inlärningsmetod för gitarrister är t.ex. det så kallade "box" tänkandet. Man lär sig melodier, riff och ackord utifrån ett begränsat område på gitarren, en box (a.a.).

Kinestetiskt (motoriskt) minne och **taktilt minne** (beröringsminne). Detta brukar också kallas muskelminnet. Hur musiken känns på instrumentet. Grepp, intervall och skalor känns på ett speciellt sätt när man spelar dem. Dels hur rörelsemönstret känns i fingrarna (motoriskt minne) men också hur det känns vid beröringen av själva instrumentet (beröringsminne). Dessa två aspekter hänger nära ihop med varandra och är svåra att skilja åt. Detta kan enkelt liknas vid hur duktiga och vana tangentbordsanvändare lärt sig var de olika tangenterna sitter utan att behöva titta ner på händerna när de skriver (a.a.).

Verbalt minne innebär att man sätter verbala begrepp på olika saker för att minnas dem. Det kan vara namn på toner eller ackord eller att man hänger upp en melodi på en text. Begreppen kan naturligtvis vara väldigt personliga för olika musiker. Varje enskild individ kan ha sina egna verbala begrepp för olika musikaliska fenomen. De olika minnestyperna samverkar med varandra på mycket komplexa sätt och rimligtvis är det mycket individuellt hur detta fungerar. Kring detta finns det dessvärre mycket lite forskning (a.a.).

Det kan vara intressant att ha i åtanke dessa minnesformer när man tittar på utformandet av ett undervisningsmaterial. Är det bara noter som ska agera minneshjälp eller använder sig materialet av andra sätt att notera musiken. Använder sig t.ex. materialet av tabulatur eller finns det ljudinspelning så att man kan lyssna på låtarna?

2.3 Val av repertoar

Att valet av repertoar är viktigt för innehållet i en lektion råder det inget tvivel om. Men hur ska man välja repertoar? Vilken repertoar innehåller läromedlet jag använder mig av? Rostvall och West (1998a) ställer bl.a. följande frågor: Hur väl passar repertoaren den tilltänkta målgruppen? Vilka repertoarområden är idiomatiska, dvs. passar repertoaren för instrumentet? (Rostvall & West 1998a)

Vikten av att repertoaren passar för eleven bekräftas i Christina Gustavssons och Pietu Kaipainens examensarbete, *Varför har jag inte lust att spela* (Gustavsson & Kaipainen, 2003). Där undersöktes genom enkäter om elever upplevde speltrötthet och i så fall varför. En av deras frågeställningar var att undersöka orsakerna till speltrötthet utifrån några faktorer de själva antog påverkade graden av motivation.

I undersökningen framkom att 16 av 27 tillfrågade någon gång varit speltrötta. Av de 16 personerna svarade 8 att det hade att göra med låtvalet och att de gärna ville variera sig mer och spela mer moderna låtar. De flesta eleverna ville spela mer rock, blues och pop. 11 elever svarade också att de skulle vara mindre speltrötta om de fick spela mer av den musik de önskade. Trots det svarade många att de fick vara med att påverka musiken de spelade på lektionen (10 av 16). En annan intressant aspekt kom fram när eleverna svarade på frågan: Varför tror du att du blir speltrött? I många fall blev svaren ”tråkiga låtar”, ”låtar man inte kan sjunga till” eller att det är för ”svåra och pilliga låtar”. Gustavsson och Kaipainen (2003) menar att många läromedel innehåller melodier som inte är anpassade till dagens generationer. De menar också att man som lärare har stora möjligheter att bättre kunna motivera sina elever om man bara tar sig tid till att undersöka vad eleven själv vill spela (a.a.).

Karin Markensten vid kulturförvaltningen i Stockholm har genomfört djupintervjuer med barn och ungdomar som slutat i Kulturskolan. Undersökningen är gjord bland de elever som deltagit i musikundervisningen i Farsta. I Markenstens studie ingår 58 elever från mellan- och högstadiet. De flesta som slutar anger att andra intressen tagit överhanden och att det varit huvudorsaken till att de slutat. Men det framkommer intressanta resultat angående just repertoaren i undervisningen. En majoritet av intervjupersonerna, äldre som yngre, ville få större möjligheter att själva bestämma vad man ska spela för musik i Kulturskolan. Flertalet vill spela låtar som man känner igen och helst från den egna nutida ungdomsmusiken. Några av kommentarerna var att låtarna ofta kändes ”urtråkiga” och ”jättebarnsliga” (Markensten, 2006).

Som ovanstående undersökningar visar, att det ibland kan finnas en klyfta mellan läraren och eleven när det gäller repertoarval, kan man sätta in i ett större perspektiv. Man kan t.ex. titta på elevens främsta motivation till att överhuvudtaget spela ett instrument. Hallam (1998) skriver allmänt om motivation. Hon menar att det är viktigt att en lärare förstår varför en elev är motiverad till att spela så att den kan skraddarsy undervisningen för elevens behov. T.ex. kan en elevs störta motivationskälla vara att kunna medverka i sina vänners nystartade popband. Då kan läraren försöka att försäkra eleven om att han/hon har möjlighet att skaffa sig kunskapen som behövs. Problem kan uppstå när lärarens och elevens mål står i konflikt med varandra (Hallam, 1998).

2.4 Progression och huvudsakliga moment

Rostvall och West ställer fler viktiga frågor i *Handlingsutrymme* (Rostvall & West, 1998a). Vad har man egentligen lärt sig när man jobbat sig igenom läromedlet? Vilka moment finns med? Och vad är läromedlets huvudfokus?

Så här formulerar de sina frågor: Vilket huvudperspektiv på progression har läromedlet? Utgår läromedlet från notläsning, teknisk utveckling, musikaliska begrepp eller liknande (Rostvall & West, 1998a)? Alla dessa frågor är viktiga att ställa till läromedlet när man analyserar det.

Fostås (2002) fördjupar sig ytterligare i progressionsbegreppet. Enligt Fostås (2002) är bearbetning ett nyckelord när det gäller progression. Att man måste få tid att bearbeta kunskap är vi alla eniga om, men hur mycket vi behöver bearbeta är vi kanske inte lika eniga om. Man brukar prata om svag och stark progression (eller låg och hög). Ju kortare en faktafylld text är desto starkare är vanligtvis progressionen. Om man på 30 sidor presenterar samma mängd fakta som man, låt säga, skulle kunna göra på 10 sidor, så är progressionen svagare i den text som är på 30 sidor. Men teoretiskt har eleven tre gånger så stor chans att bearbeta textens fakta. Bearbetning leder till bekräftelse och trygghet. Sammanfattningsvis kan man konstatera att låg progression = hög bearbetningsfaktor och tvärtom (a.a.).

Fostås (2002) skriver också om progression i läromedel för instrumentalundervisning. När man t.ex. ska försöka placera in olika läromedel i grupper om låg, medel eller hög progression får man ofta problem. Det är inte sällan ett läromedel har olika progressionsnivå på olika områden. Fostås (2002) har då delat in det i olika progressionsområden. Tekniskprogression (T), gehörsprogression (G), notspelsprogression (N) och expressivitetsprogression (E) för att nämna fyra huvudvägar. Det blir då lättare att diskutera progressionen i ett läromedel om man tar upp alla dessa huvudvägar och använder sig av t.ex. en femgradig skala. Progressionsanalysen skulle då kunna se ut så här: T2-G4-N3-E?. Frågetecknet kan man sätta när ett progressionsområde inte är prioriterat eller genomtänkt av författaren. På detta sätt får man en bättre bild av progressionen i ett läromedel (a.a.).

3. Metod

Kapitlet innehåller en redogörelse för mina analyskriterier och varför jag har valt dem. Jag redogör även för studiens urval, begränsningar och genomförande.

3.1 Kriterier

Jag har analyserat fem stycken olika läromedel utifrån nedanstående kriterier. Kriterierna är delvis inspirerade av Rostvall & West (2001). Jag har dock lagt större vikt vid och gjort en egen punkt av ämnet gehör och improvisation.

- **Hur behandlas gehör och improvisation:** I vilken omfattning och på vilket sätt tar läromedlet upp momenten gehör och improvisation?
- **Repertoar:** Vilken typ av repertoar innehåller läromedlet? Är repertoaren anpassad till den tilltänkta målgruppen?
- **Progression och huvudsakliga moment:** Vad är det huvudsakliga progressionsperspektivet och vad är det för moment som lärs ut i läromedlet?
- **Layout:** Hur är läromedlet utformat? Är det lätt och överskådlig layout och är den utformad för att passa målgruppen?

3.2 Urval och begränsning

Jag har begränsat mig till att analysera följande fem läromedel för gitarr:

- *Spela elgitarr* (Johansson, 2005)
- *Gitarrbus 1* (Lundström & Utbult, 2006)
- *Elgitarr från början* (Ehrenstråle, 2005)
- *Gitarristen 1* (Sallmann & Silén, 1999)
- *Gitarren och jag* (Sandqvist, 1995)

Jag har uteslutande valt material riktat till nybörjare. Alla material är författade på svenska. Min ambition till en början var att hitta så moderna tryckta undervisningsmaterial som möjligt. Men jag valde senare att blanda upp urvalet lite för att få bredd på undersökningen. Det äldsta materialet är från 1995 och det nyaste från 2006. Min första tanke var att basera urvalet på försäljningsstatistik. Men efter att ha läst tidigare uppsatser som försökt få tag på liknande information gav jag upp den idén. Musikaffärer för sällan den typen av statistik och förlagen ger inte ut försäljningssiffror. Så jag sökte på olika nätbutiker och gjorde en egen bedömning av vad som verkade finnas på de flesta ställen. De böcker jag har valt kände jag dessutom till sen tidigare då jag ofta sett dem i hyllorna på olika musikskolor. Jag har inte själv använt någon av böckerna i min egen undervisning.

Vissa av de utvalda materialen utger sig för att rikta sig till elgitarrister medan de andra materialen inte gör den begränsningen. Dock är det uttalat fokus på akustisk gitarr om man tittar på illustrationer och liknande i vissa material. Jag tycker dock att det är mindre viktigt om materialet är riktat till elgitarr eller akustiskt gitarr. Det intressanta är hur olika nybörjarmaterial ser ut. Att de har lite olika upplägg ger bara bredd i

undersökningen. KG Johansson skriver i förordet till sin bok *Spela elgitarr* (Johansson, 2005):

Mycket av gitarrspelets grunder är likadant på akustisk gitarr och elgitarr. Det spelar knappast någon roll om man lär sig notläsning, enkla ackord och grundläggande motorik på en elektrisk eller en akustisk gitarr. (Johansson, 2005:3)

3.3 Genomförande

Jag har analyserat bok för bok efter ovanstående kriterier. I analysdelen presenterar jag så objektivt som möjligt vad de olika böckerna innehåller utefter respektive kriterier. Sedan sammanfattar jag analysen i en tabell så man lätt kan få en överblick.

4. Presentation av läromedel

Kapitlet innehåller en presentation av de läromedel jag valt att analysera. Dels är det kortfattad information om läromedlens författare, dels en kort sammanfattning om varje bok.

4.1 Spela elgitarr (Johansson, 2005)

Spela elgitarr (Johansson, 2005) kom ut i sin andra upplaga 2005, då uppdaterad med några nya låtar sedan den första versionen som utgavs år 1992. K-G Johansson är professor i jazz- och rockmusik vid Piteås musikhögskola och har gett ut en mängd olika böcker för gitarr och rockgrupper. Han har även författat renodlade improvisationsmaterial (www.ltu.se; www.kgjohansson.com). Boken riktar sig till personer som är nybörjare. Dock är ingen specifik åldersgrupp angiven. Bokens layout riktar sig kanske till något äldre barn eller ungdomar. Som titeln antyder är boken inriktad på elgitarrspel men författaren menar att boken även kan användas om man spelar akustisk gitarr. Ljudinspelning medföljer.

4.2 Gitarrbus 1 (Lundström & Utbult, 2006)

Gitarrbus 1 (Lundström & Utbult, 2006) är första boken i en serie av tre. Jan Utbult är utbildad vid Musikhögskolan i Göteborg och har skrivit läromedel för musik sedan 1996. Han ligger även bakom böcker som *Blåsbuss* och *Pianobuss* (www.musikskolan.se). Ulrik Lundström är medförfattare och jobbar som stråk- och gitarrlärare (www.aneby.se). Som boken säger i inledningen är det en bok för nybörjare på gitarr, enskilt eller i grupp. Ingen särskild åldersgrupp är angiven som målgrupp men av layouten och titeln att döma riktar sig boken tydligt till barn. Även illustrationerna inuti boken riktar sig klart mot yngre barn. Det står heller inget om den är till för elgitarr eller akustisk gitarr. Men här antyder bokens illustrationer akustiskt gitarrspel. Boken varvar melodispel med ackordspel. Ljudinspelning medföljer.

4.3 Elgitarr från början (Ehrenstråle, 2005)

Anders Ehrenstråle är utbildad vid Musikhögskolan i Malmö och jobbar som lärare i musikskolan i Helsingborg (www.jazzvis.se). *Elgitarr från början* (Ehrenstråle, 2005) riktar sig till nybörjare. Enligt förordet kräver boken inga förkunskaper och kan användas både vid självstudier och vid lärarledd undervisning. Boken behandlar främst melodispel med plektrum. Boken är del ett i en serie av två böcker. Ingen åldersbestämd målgrupp är angiven. Boken är också neutral i sin layout. Men med tanke på att den håller sig mest till fotografier i stället för lättsamma tecknade illustrationer kan man tänka sig att den riktar sig till något äldre barn eller ungdomar. Ljudinspelning medföljer.

4.4 Gitarristen 1 (Sallmann & Silén, 1999)

Både Ingemar Sallmann och Hasse Silén jobbar som gitarrlärare vid Nacka Musikskola (www.musikskolan.nacka.se). *Gitarristen 1* (Sallmann & Silén, 1999) uppger sig enligt förordet vara en gitarrskola för nybörjare på mellanstadienivå. Här anges alltså en lämplig åldersgrupp (10-12 år). Den verkar också riktat till barn om man tittar på illustrationerna och det tilltal som används i boken. Boken säger sig ge en allmän inriktning där melodispel, ackordspel, solospel och samspel blandas. Förord eller titel säger inget om boken avses för elgitarr eller akustisk gitarr men samtliga illustrationer avbildar akustiska gitarrer. Ljudinspelning som kan köpas till (medföljer inte automatiskt) innehåller dock exempel med både akustisk och elgitarr. Boken är första delen i en serie av tre böcker.

4.5 Gitarren och jag (Sandqvist, 1995)

Gitarren och jag (Sandqvist, 1995) är första boken i en serie av fyra och är enligt förordet en nybörjarbok. Den är utformad framförallt med tanke på undervisning i kommunala musikskolor och studieförbund. Det här är den enda boken i studien som uttalar specifikt vilket sammanhang den är tänkt att användas i. De tecknade illustrationerna gör att boken känns som den riktar sig mot yngre barn. Boken saknar ljudinspelning. Hans-Olof Sandqvist har även gett ut en mängd andra läromedel för gitarr, bl.a. en liknande serie gitarrböcker som heter *Ackorden och jag*.

5. Analys

I detta kapitel redogör jag för vad varje läromedel innehåller utifrån de analyskriterier jag valt. Läromedlen redovisas bok för bok. I slutet sammanfattar jag analysen i en tabell. Kriterierna jag har analyserat utifrån är:

- **Hur behandlas gehör och improvisation**
- **Repertoar**
- **Progression och huvudsakliga moment**
- **Layout**

Innan jag redovisar analysen vill jag särskilt utveckla två av kriterierna:

Gehör och improvisation. För att underlätta för läsaren har jag i analysen särat på begreppen gehör och improvisation i rubriksättningen. När jag i min analys skriver om gehörsspel nämner jag ibland att gehörsspelet är närvarande tack vare den medföljande ljudinspelningen. Om en elev har tillgång till ljudande exempel när han/hon ska lära sig musiken medför det att läromedlet kan användas på ett gehörsmässigt sätt om läraren/eleven vill det. Fokus behöver inte hamna på notbilden. Den kan i stället användas som ett komplement till ljudinspelningen.

Repertoar. När jag har analyserat repertoarinnehållet har det varit svårt att dela in musiken i exakta genrer. Indelningen blir lätt ganska grov, då många låtar/melodier spänner över flera genrer. Jag har i stället valt att dela in repertoaren i kategorier:

- **Skolmusik/Övningsstycken:** Detta kan vara specialskrivna melodier eller låtar av författaren. Eller musik som från början är skrivna bara för undervisning. D.v.s. ingen befintlig musik på marknaden. Musiken kan i sig vara av olika musikgenrer.
- **Folkmusik/trad./visor:** Traditionella melodier och visor, kan även vara barnvisor, jullåtar och högtidssånger
- **Pop/rock/schlager/evergreens:** Denna kategori innehåller ofta ”klassiker” eller mer eller mindre kända pop/rock låtar från olika tidsepoker.
- **Övrigt:** Sådant som inte passar in i någon av ovanstående kategorier.

5.1 Spela Elgitarr (Johansson, 2005)

5.1.1 Gehörsspel

De inslag av gehörsspel som förekommer i boken är två härmningsövningar. Korta rytmiska fraser spelas på en eller två toner och eleven ska härma och spela efter. Eftersom boken har en medföljande ljudinspelning så är gehörsspelet närvarande ändå.

5.1.2 Improvisation

Det finns inget avsnitt i boken om improvisation. De gitarrsolon som finns med i materialet är skrivna i noter. Det ges heller ingen uppmaning till improvisation.

5.1.3 Repertoar

Boken innehåller totalt 17 låtar/melodier.

- 9 av låtarna är skolmusik/övningsstycken.
- 3 låtar hamnar i kategorin folkmusik/trad./visor. I detta fall är det en folklåt från Irland och två stycken folk/gospel låtar från USA.
- 5 låtar hamnar i kategorin pop/rock/schlager/evergreens. 4 av dessa låtar skulle kunna sägas är av det äldre slaget, 50-/60- eller 70 tal. En låt, *Hand in my pocket* är från 1995.

5.1.4 Progression och huvudsakliga moment

I baksidestexten framgår det att bokens ambition är att eleven ska lära sig spela melodier, solon och ackord samt att spela efter noter och på gehör.

Boken inleder med att visa elgitarrrens olika delar och spelställning med tydliga grafiska bilder och korta texter som beskriver bilderna. Även hur ett ackorddiagram fungerar, hur man håller ett plektrum och hur man stämmer gitarren visas på de första sidorna. En kort presentation av notsystemet ges också innan första låten kommer. Notsystemet förklaras utan att ge någon teoretisk bakgrund. Det förevisas vad en g-klav, notlinje och taktstreck samt hur man skriver fyra fjärdedels takt.

Huvudmomentet i denna bok är melodispel/notläsning samt att lära sig de vanligaste ackorden på gitarr. Huvudfokus ligger dock på melodispel och att tolka en notbild. Det finns inga utpräglade teknikövningar. Kompteknik förekommer på några ställen, men det är mycket av samma komp som återkommer. På ett ställe förevisas ett klassiskt blues/rock kompriff.

De tre första låtarna har en tydlig notprogression där eleven ska lära sig totalt fyra toner att spela i olika varianter. Melodierna är noterade i noter och inga ackord står utskrivna. Eleven är alltså beroende av cd-skivan för att kunna uppfatta musikens helhet. Här verkar det som boken är tänkt att kunna användas utan lärarhandledning, då inga instruktioner ges till någon lärare. Det finns heller inga kompstämmor utskrivna för en eventuell lärare. I övrigt har boken en hög notprogression. T.ex. i låt nummer åtta introduceras inte mindre än fem nya toner eller noter. Totalt introduceras 20 toner på 17 låtar. Ackordprogressionen är också hög. 20 ackord introduceras på 17 låtar. De första ackorden introduceras i fjärde låten. Men det är ändå melodin som presenteras först och känns som prioritet ett.

Samspel är inget huvudfokus i *Spela Elgitarr*. Det är dock möjligt att spela många av låtarna trestämmigt, uppdelat på riff, melodi och ackord.

5.1.5 Layout

Boken är i stående A4-format. Omslaget är ett fotografi av en elgitarr i färg. Färgerna som dominerar omslaget är vinrött, vitt och brunt. Omslaget är neutralt.

Stor notbild med lättlästa noter. Även ackorddiagrammen är stora och lättlästa. De saknar dock anvisningar för fingersättning. Själva notbilden på varje låt är ofta uppdelad i separata delar för olika moment. En sektion som visar melodin en annan sektion som visar solodelen och en tredje som visar kompet. Detta leder till att det är tydliga sektioner men ingen helhetsbild av låtarna som följer notbilden. Om man försöker följa med och spela till den medföljande ljudinspelningen måste man flytta blicken mellan olika notsektioner och ibland till och med vända blad. Det är ofta text mellan de olika sektionerna. Typsnittet som är valt till alla textpartier känns rörigt och svårläst. De få

illustrationer som finns är fotografier. Layouten känns därför relativt åldersneutral. Möjligen tilltalar den yngre barn något mindre p.g.a. den mer neutrala och ”vuxna” utformningen.

5.2 Gitarrbus 1 (Lundström & Utbult, 2006)

5.2.1 Gehörsspel

Det finns flera inslag av gehörsspel i detta material. En härmövning kommer redan som låt nr fem. Sedan innehåller alla de korta övningsdelarna som avslutar varje kapitel någon typ av lyssningsövning. Det kan handla både om att höra vilket ackord som spelas eller vilken ton som är fel i notbilden.

5.2.2 Improvisation

Det finns två improvisationsövningar. Låt 24 och låt 41 ger ett urval av fyra eller fem toner att improvisera till en given ackordföljd. Ackordföljden finns med på medföljande cd-skiva. Den instruktion eleven får är att ”hitta på egna melodier” med det angivna tonmaterialet. I förordet ges dock förslag att utveckla improvisationslåtarna med fler/färre toner eller fråga/svar övningar. Detta måste ses som en instruktion till läraren.

5.2.3 Repertoar

Boken innehåller totalt 64 låtar/melodier. 9 av dessa är extra jullåtar, utskrivna med bara text och ackordanalys. Jag ser dessa låtar som traditionella.

- 25 av melodierna är skolmusik/övningsstycken.
- 28 av melodierna faller under kategorin folkmusik/trad./visor. Många av dessa är kända barnvisor och jullåtar.
- 11 melodier/låtar hamnar i kategorin pop/rock/schlager/evergreens. Bland dessa finns det några svenska pop hits som t.ex. Abba och Ted Gärdestad men även någon Beatles låt och något rockriff. Låtarna är överlag äldre d.v.s. från, 60-, 70-, eller 80-talet.

5.2.4 Progression och huvudsakliga moment

Förordets rubrik lyder: Till eleven och läraren. Detta kan ses som att boken är tänkt att användas med lärarhandledning.

Boken inleder med en övning på gitarrens delar. För att sedan förevisa med bilder vilka siffror fingrarna har. Det finns även en grafisk illustration över hur du stämmer gitarren. Det finns ingen bild som förevisar spelställning. Sedan följer en beskrivning av notsystemet och notvärdena helnot, halvnot och fjärdedelsnot.

Boken har två huvudmoment som är tydligt separerade i boken, melodispel och ackordspel. Varje avsnitt avslutas med en övningsdel som kallas första stationen, andra stationen o.s.v. I övningsdelarna övas exempelvis notsymboler eller gehör. Melodispelet går ut på att lära sig spela enkla melodier efter en notbild. Ackordspelet går ut på att lära

sig de vanligaste ackordgreppen. Komptechnik tas upp på tre ställen. Två plockkomp och ett slagkomp visas i varsin faktaruta. Dessa kompmodeller kan vara svåra att ta till sig utan lärarhandledning. Med tanke på det lilla utrymme komptechnik får i boken måste man säga att huvudfokus är på melodispel och ackordgrepp.

Varje melodispelsdel introducerar en ny sträng och fyra toner förutom sista melodiavsnittet som bara förevisar två nya toner. Så när boken är genomarbetad har eleven lärt sig att spela melodier över tre olika strängar och 13 ackord. Man kan säga att notprogressionen är låg, 10 toner på 34 melodiexempel. Även ackordprogression är låg, 13 ackord på 31 musikexempel d.v.s. låtar där det är meningen att eleven ska kompa.

Samspel är inte ett huvudmoment men förekommer. 12 av de 64 låtarna har en samspelsstämma.

5.2.5 Layout

Boken är i stående A4-format. Omslaget är tecknat och förställer en pojke och en flicka med varsin gitarr. De sitter i strålkastarljuset och tittar leende mot läsaren. Omslaget är färgglatt i olika pastellfärger och riktar sig helt klart till barn.

Stora tydliga noter. Inledningsvis är det flera korta melodier på varje sida. Efterhand när melodierna blir längre blir det färre per sida. Varje sida har ofta en faktaruta överst som visar någon ny ton på en grepptabell.

I ackordspelskapitlen är det mycket information på varje sida. Faktarutor, ackordanalys, text och illustrationer samsas om utrymmet.

Det finns gott om tecknade illustrationer ofta på glada och leende människor. Bilderna försöker visa glädje och riktar sig helt klart till yngre barn.

5.3 Elgitarr från början (Ehrenstråle, 2005)

5.3.1 Gehörsspel

Det finns inga inslag av gehörsövningar i detta material. Det uppmanas dock till att lära sig vissa låtar utantill och lyssna sig till när man ska komma in med melodin. Gehörsspelet är också närvarande tack vare den medföljande ljudinspelningen.

5.3.2 Improvisation

Improvisation nämns första gången på sidan 34 (boken är på totalt 56 sidor). Där ges en förklaring till begreppet och att eleven kommer att få testa på det längre fram. På sidan 40 och 41 lärs a-moll pentatonisk skala ut. På sidan 43 ges instruktionen att testa improvisation till cd-skivans inspelade komp. Även här förklaras begreppet som att man hittar på eller varierar melodislingor under tiden man spelar. Följande förslag på hur man kan variera sig ges också:

- Använd tonupprepningar
- Hitta på ett kort tema eller riff
- Ändra rytmen på ditt riff
- Spela tonerna i en annan ordning
- Använda tystnanden, göra paus, då och då
- Använda kontraster (snabba-långsamma toner, starkt-svagt osv.)

Här ges alltså en grundligare förklaring till vad improvisation kan handla om mer än att bara ”hitta på”. Det ges en instruktion hur man kan gå till väga för att improvisera. Senare på sidan 46 visas hur man kan flytta ner pentaskalan och improvisera i G i stället.

5.3.3 Repertoar

Totalt finns det 23 låtar/melodier i denna bok.

- 16 av melodierna är skolmusik/övningsstycken.
- 3 av melodierna faller under kategorin folkmusik/trad./visor. I detta fall är det 2 stycken jullåtar och en psalm.
- 2 hamnar i kategorin pop/rock/schlager/evergreens. Den ena låten är melodin till *We will rock you* med Queen och den andra är riffet till *Smoke on the water*. Båda låtarna är från 70-talet.
- 2 melodier faller i övrigt kategorin. Dessa melodier är filmteman från James Bond och Rosa Pantern

5.3.4 Progression och huvudsakliga moment

I förordet talar författaren om att boken kan användas både vid självstudier eller vid lärolett undervisning och att den riktar sig till elever utan förkunskaper:

Den här boken kräver inga förkunskaper utan kan användas av dig som är nybörjare, både vid självstudier och lärolett undervisning. Du som använder boken på egen hand bör emellertid studera de inledande sidorna extra noggrant innan du börjar spela. (Ehrenstråle 2005:5)

Boken inleds med sex sidor som visar gitarrens delar, höger och vänsterhands positioner men också grundligt hur tabulatursystemet fungerar. Notsystemet förklaras också i relation till tabulaturen. Det finns också en grundlig uppställning av notvärden och taktarter. Dock ingen teoretisk förklaring hur notsystemet hänger ihop.

Alla låtar i boken har melodin utskrivna i tabulatur. Detta gör att notläsning inte är ett huvudmoment. Att förstå sambandet mellan notbild och gitarrhals blir inte lika avgörande när man använder sig av tabulatur. En notbild visar inte var man ska sätta fingrarna på samma sätt som tabulatur gör. Fokuseringen hamnar då i stället på att spela melodier och de tekniska svårigheter det kan innebära. Från början är fingersättningar utskrivna i tabulaturen för att tidigt befästa motoriska mönster och fingervägar.

16 av de 23 låtarna har en faktaruta med överskriften rockband. Det är kortfattade förslag på hur man kan spela låtarna i ett band. Korta instruktioner om hur man spelar bas, keyboard, trummor och kompgitarr på låten. Dock är inte hela låten utskrivna utan

bara korta snuttar med förslag på spelsätt. Samspelet är därmed ett moment som tar ganska stor plats i boken. Stämmorna är skrivna för de instrument som är vanliga i ett rockband. Boken skulle därmed kunna användas i ensembleundervisning. Även om huvudfokus är melodispel i boken kan man här hitta förslag på kompgitarr stämmor till de flesta låtar. I övrigt är det några låtar som visar prov på kvintgrepp, blueskomp och rockriff. Detta kan ses som förevisande av olika komptekniker specifikt riktade till elgitarr.

Den huvudsakliga progressionen leder från fjärdedelsbaserade melodier på ett fåtal toner till mer rytmiskt men också mer tekniskt komplicerade melodier. Det är svårt att tala om notprogression i detta läromedel när inte fokus ligger på att introducera nya toner. I och med att läromedlet är baserat på tabulatur är det lättare att nämna den tekniska progressionen som är relativt hög. Ackordprogressionen är låg då det är 10 ackord som förevisas på 23 låtar. Det är inte lika lätt att definiera antal ackord i detta läromedel när vissa grepp förevisas i tabulatur och skulle kunna ses som ackord även om de inte presenteras så.

5.3.5 Layout

Boken är i stående A4-format. Omslaget visar en naturtroget tecknad elgitarr. Titeln är skriven i rött och har två bokstäver med hårda spetsiga ändrar. Tanken är förmodligen att det ska se ”rockigt” ut. I övrigt är det färgerna svart, gult och rött som dominerar omslaget.

Noterna och tabulaturen är tydliga dock i något mindre format än i ovanstående böcker. Det är oftast en låt per sida. Texten är skriven med ett neutralt och litet typsnitt.

Illustrationerna i boken är uteslutande bilder och väldigt få. Det finns inget i boken som medvetet vänder sig till barn. Tvärtom, layouten och notbilden tilltalar snarare en äldre målgrupp och kan nog avskräcka yngre barn. Layouten kan uppfattas som något mer akademisk.

5.4 Gitarristen 1 (Sallmann & Silén, 1999)

5.4.1 Gehörsspel

Vissa spelstämmor anges att de ska läras ut på gehör som en instruktion till läraren. I förordet nämns också att det finns sex stycken gehörslåtar i slutet av boken att börja med. Dessa låtar är dock inte med på cd-skivan. I övrigt finns inga gehoersövningar.

5.4.2 Improvisation

I detta material finns det en improvisationsövning. En kort förklaring ges att improvisation betyder ”hitta på ett solo”. G-durs pentaskala visas grafiskt i en grepptabell och eleven ges instruktion att spela in ackorden: G, Em, Am, D7 på band för att sedan improvisera till den givna ackordföljden. Hur länge ackorden ska spelas eller

vilken taktart övningen ska göras i framgår inte. Ingen djupare förklaring av ordet improvisation än att det betyder ”hitta på” ges heller. Ackordföljden som anges i övningen återkommer sedan i låten efter övningen. Men det står inget om det i texten. Det innebär dock att möjligheten finns att öva improvisation till cd-skivan. Senare i boken efter låten *Cromatic blues* visas A-bluesskalan upp i ett diagram. En text säger att skalan passar att improvisera med över föregående låt. Men det är ingen övning i sig utan bara information.

5.4.3 Repertoar

Boken innehåller totalt 52 låtar/melodier. 6 av dessa står längst bak i boken och är gehörslåtar att börja med enligt förordet. En av melodierna ”jag fångade en räv” står heller inte med i innehållsförteckningen.

- 24 av melodierna är skolmusik/övningsstycken skrivna av författarna. Låtarna är av varierande musikgenre och stil.
- 18 melodier är folkmusik/trad./visor. I detta fall är det en blandning av barnvisor, jullåtar, psalmer och högtidssånger.
- 6 låtar faller i kategorin pop/rock/schlager/evergreens. I den här boken är dessa låtar av det äldre slaget. Några exempel är All my loving (Lennon, McCartney) och Diana (Paul Anka). De flesta är från 50- eller 60-talet.
- 4 melodier faller i övrigtkategorin. Det är fyra filmmelodier bl.a. från Jönssonligan och James Bond.

Värt att notera är att de flesta pop/rock/schlager/evergreens finns under det författarna kallar kompa och sjung. D.v.s. de flesta av dessa låtar är inriktade på ackordspel medan t.ex. de melodier som faller under skolmusik/övningstycken ofta är inriktade på melodispel.

5.4.4 Progression och huvudsakliga moment

Följande citat är hämtat från förordet:

I slutet av boken finns 6 stycken gehörslåtar att börja med, (notexempel till lärare), så att eleven får möjlighet att öva upp gehör, få en bra teknisk grund (växelanslag m,i) och överblick över instrumentet.

Eleven börjar sedan direkt att lära sig noter, ackord + basar. Vi har lagt stor vikt vid att eleven inte bara ska kunna spela melodier utan också kunna ”kompa” låtarna med ackord. (Sallmann & Silén 1999:1)

Förordet är tydligt, boken är tänkt att användas under lärarhandledning. Eleven ska alltså med en lärares hjälp arbeta upp lite teknik och gehör innan man börjar jobba från början i boken.

Boken inleds efter förordet med två sidor med bilder som visar gitarrens delar och sitt- och handställning. Även vad höger respektive vänsterhandens fingrar har för

benämningar i boken demonstreras genom illustrationer. Innan första melodin finns ett ”bra att veta” avsnitt som visar vad en G-klav, ett taktstreck och en takt i notsystemet är för något. Dock ges ingen förklaring till var tonerna ligger i notsystemet eller var de ligger på gitarrhalsen, inte heller notvärden förklaras. För att få den informationen måste man slå upp ”tonfinnare och rytmer” på sidan 75. Boken saknar instruktioner om hur man stämmer gitarren.

Huvudmomenten i boken är att lära sig tolka en notbild och spela enkla melodier samt att lära sig de vanligaste ackorden och kunna kompa enkla låtar. Många av melodierna har utskrivna ackord men det finns också speciella avsnitt som heter ”kompa och sjung” där huvudfokus ligger på att just kompa sig själv när man sjunger enkla och lättigenkännliga låtar. Det finns också fyra låtar där eleven ska spela solospel d.v.s. både bas och melodi samtidigt. Många av låtarna har samspelsstämmor. Nästan varje uppslag börjar med en rytmisk klappövning. Det är alltså ett stort fokus på att lära sig läsa rytmer. På uppslagen finns också något som kallas ”bra att veta”. Dessa är faktarutor som ofta handlar om notsystemet. Det finns också något som kallas ”kluringen”. Det är uppgifter eller frågor till eleven. Det kan t.ex. röra sig om att fylla i prickar i ett ackorddiagram.

Det finns två teknikövningar där eleven får öva på det så kallade gaffelgreppet. D.v.s. spela melodier med pek- och ringfinger. Detta kan ses som ett försök att befästa motoriska fingervägar. Förutom bilderna på handställningar i början av boken är detta det enda som berör vänsterhandsteknik.

Boken jobbar med både melodispel/notläsning och ackordspel parallellt. I redan första låten introduceras två toner och ett ackord. Tonen E, F#, samt ackordet Em. Melodin är uppdelad i tre fraser och innehåller två olika notvärden. Detta gör att första melodin känns som musik och inte bara en notövning. I nästa låt tillkommer sedan tonen G och ett nytt notvärde. I och med att varje uppslag har en klappövning där eleven får lära sig läsa och känna igen rytmer känns det som att fokus inte bara hamnar på notprogression med nya toner. Utan i stället introduceras direkt rytmer och därmed musikaliska fraser.

Avsnitten ”kompa och sjung” har komp och ackord som fokus. I det första avsnittet introduceras bara ackorden D och A7 och eleven får lära sig att kompa olika låtar innehållande dessa ackord. Även här saknas det tillräcklig information för att uppgifterna ska kunna lösas utan lärare. Det ges t.ex. ingen förklaring hur man ska kompa. För varje nytt avsnitt tillkommer något eller några nya ackord. Även i avsnitten om melodispel dyker det upp nya ackord för eleven att lära sig. Eleven får lära sig 16 ackord totalt. Inuti boken finns det begränsad information om kompteknik. För att få mer information om det får eleven slå upp sidan 73 och avsnittet ”kompmodeller”. Även denna sida kan behöva lärarhandledning för att förstås. Notprogressionen är låg d.v.s. få toner i förhållande till antalet musikexempel. Ackordprogressionen är också låg, 16 ackord introduceras på 33 musikexempel.

12 av 52 låtar har spelstämmor. De flesta är en extra stämma på vissa ställen två eller tre extra stämmor.

5.4.5 Layout

Boken är i liggande A4 format. Omslaget föreställer någon som spelar på en akustisk gitarr i närbild. Bara gitarren och händerna syns. Boken är blå och texten tryckt i grönt och oranget.

Notbilden är stor och lättläst. Det är aldrig mer än en låt på en sida när fokus ligger på melodispel. Ibland är det två övningar eller samspelsstämmor på en sida. I avsnitten Kompa och sjung, när fokus är på ackordspel, kan det vara fler än en låt per sida. På dessa sidor är det väsentligt mer information. Ackordanalys, text, ackorddiagram, faktarutor och illustrationer trängs på samma uppslag.

Boken har tecknade illustrationer ofta föreställande glada människor, djur eller saker som har anknytning till låten. Bilderna är helt klart riktade till barn.

5.5 Gitarren och jag (Sandqvist, 1995)

5.5.1 Gehörsspel

I detta material finns det två olika typer av gehörsövningar. Den övning som förekommer mest går ut på att komma ihåg en melodi man lärt sig tidigare i boken och spela den utan noter, ibland i ett annat läge på gitarren. I boken finns också någon enstaka härmövning. Enligt instruktion ska läraren spela enkla melodier innehållande tre toner och eleven ska spela efter.

5.5.2 Improvisation

I detta material finns det fem improvisationsuppgifter. De förekommer i insprängda faktarutor. I uppgifterna ges ett tonförråd på några toner (tre toner i det första exemplet på sida 16), presenterade i notbild. De ska spelas ”i olika ordningsföljd” och på så sätt förväntas eleven göra sin egen melodi. Övningen ackompanjeras av en lärarstämma. I kommande övningar ska eleven även skriva ner de melodier han/hon tycker är ”snyggast”. Man kan säga att det rör sig om någon slags kombinerad kompositions- och notskrivningsövning. I den sista övningen får eleven lära sig hela G-dur skalan för att sedan spela till en given ackordföljd som läraren kompar. I och med att det inte följer någon ljudinspelning med denna bok, kan det tänkas vara svårt för eleverna att själva göra dessa övningar hemma.

5.5.3 Repertoar

Totalt finns det 52 låtar/melodier i denna bok.

- 17 av melodierna är skolmusik/övningsstycken.
- 30 av melodierna faller under kategorin folkmusik/trad./visor. Boken innehåller mycket barnlåtar, visor och jullåtar.
- 3 hamnar i kategorin pop/rock/schlager/evergreens. Dessa tre låtar är Blowin' in the wind, Love me tender och Annie's song. Låtarna är av den äldre karaktären. Från 50-, 60-, eller 70-talet.
- 2 melodier faller utanför någon av kategorierna. En melodi är ett tydligt exempel på västerländsk konstmusik och "Eurovisionslåten" kan också ses som ett exempel på det.

5.5.4 Progression och huvudsakliga moment

Enligt förordet förväntas eleven ha lärt sig stamtonerna på gitarrens sex strängar när boken är genomarbetad. Det nämns också att det kommer att spelas på gehör och att det kommer att förekomma improvisation.

Boken inleds med sju sidor där gitarrens delar, sittställning, handställning och hur du stämmer gitarren förklaras. Det visas genom tecknade bilder, pilar och grepptabeller. Innan noter introduceras ges en teknikövning som behandlar anslag med högerhanden.

Tonvikten i denna bok ligger helt och hållet på melodispel och notläsning. Det finns inga exempel på ackordspel inte heller några teknikövningar förutom de instruktioner som ges i början av boken.

Alla stamtoner på de sex strängarna lärs ut plus tonerna F# och C#. Eleven får lära sig en sträng i taget. De första sidorna handlar om att lära sig två toner och skilja på fjärdedelar och halvnoter. Fokus ligger på att tolka notbilden. I och med att det inte finns någon inspelning och inga kompstämmor står utskrivna så finns det inledningsvis ingen klingande musik utan det är bara rena notövningar. Inte förrän i exempel 22, *Björnen sover*, finns det ackord utskrivna så att läraren kan kompa. Notprogressionen är låg, 21 toner på totalt 83 exempel (låtar + notövningar).

Inget större fokus ligger på samspel. Det är bara en av låtarna som har en extra spelstämma.

5.5.5 Layout

Boken är i stående A4-format. Omslaget visar en pojke spelandes akustisk gitarr. Bilden är tecknad i nedtonade naturfärger, brunt, rött och orange. Intressant är att jämföra med *Gitarrbus 1* (Lundström & Utbult, 2006) som valt mera pastellfärger till sitt omslag.

Tydlig notbil. På varje uppslag finns det flera korta melodier och ofta tre olika typer av faktarutor.

Illustrationerna i boken är tecknade människor. Teckningarna har en lite mer ”seriös” karaktär än exempelvis *Gitarrbus 1* (Lundström & Utbult, 2006) och *Gitarristen 1* (Sallmann & Silén, 1999). Värt att anmärka är att samtliga illustrationer föreställande någon som spelar gitarr är män.

5.6 Sammanfattande tabell

Följande tabell ger en sammanfattande överblick över analysen den ger också möjlighet att snabbare kunna jämföra läromedlen. Denna tabell är ett komplement till analysen. För att få en komplett analys av varje läromedel hänvisar jag till texten.

Bok	Hur behandlas gehör och improvisation	Repertoar	Progression och huvudsakliga moment	Layout
<i>Spela elgitarr</i> (Johansson, 2005)	Har ljudinspelning Två härmövningar Inga inslag av improvisation	Mestadels skolmusik. Fyra rockklassiker från 50-, 60- eller 70-talet och en låt från 1994. 3 trad. låtar.	Huvudsakligt fokus på melodispel, notläsning och att lära sig grundläggande ackord. hög notprogression och hög ackordprogression.	Neutral layout. Stor notbild. Några få foton som illustrationer.
<i>Gitarrbus 1</i> (Lundström & Utbult, 2006)	Har ljudinspelning Totalt sju gehörsövningar, både härmövningar och lyssningsövningar. Två improvisationsövningar	Mestadels visor och skolmusik. 11 poplåtar från 60-, 70, eller 80-talet.	Huvudsakligt fokus på melodispel, notläsning och ackordspel. Låg notprogression och låg ackordprogression	Layout som riktar sig till barn. Stor notbild och mycket tecknade illustrationer.
<i>Elgitarr från början</i> (Ehrenstråle, 2005)	Har ljudinspelning Inga gehörsövningar Det finns tre övningar/uppmaningar till improvisation på pentaskalan	Övervägande skolmusik. Tre trad. Låtar. Två rockklassiker från 70-talet och två filmmusikteman.	Huvudfokus på melodispel med hjälp av tabulatur. Hög tekniskprogression låg ackordprogression.	Neutral layout. Liten notbild och liten text. Några få foton som illustrationer.
<i>Gitarristen 1</i> (Sallmann & Silén, 1999)	Har ljudinspelning. Nio spelstämmer som uppmanas till att läras ut på gehör. Sex låtar i slutet av boken som enligt förordet är ”gehörlåtar” att börja med En improvisationsövning och en uppmaning till improvisation senare	Mestadels skolmusik och visor. Sex poplåtar från 50- eller 60-talet och fyra filmmusik teman.	Huvudfokus på melodispel, notläsning och ackordspel. Låg notprogression och låg ackordprogression.	Layout som riktar sig till barn. Stor notbild och mycket tecknade illustrationer.
<i>Gitarren och jag</i> (Sandqvist, 1995)	Har inte ljudinspelning Åtta gehörsövningar, spela melodier efter minnet och härmövningar. Fem stycken improvisationsövningar	Mestadels visor och skolmusik. Tre poplåtar från 50-, 60- och 70-talet. Två konstmusikexempel	Huvudfokus på notläsning och melodispel. Låg notprogression Inget ackordspel	Layout som riktar sig till barn. Något mer ”seriöst” intryck. Tecknade illustrationer.

6. Diskussion

6.1 Diskussion om gehörsspel och improvisation

6.1.1 Gehörsspel

Som jag tidigare har nämnt har fyra av fem böcker en ljudinspelning som följer med boken. Undantag är *Gitarristen 1* (Sallmann & Silén, 1999) där man måste köpa till den separat. Som sagt kan en lärare då välja att lägga fokus på gehörmässig inläring. Men om man tittar på den tryckta texten och noterna så innehåller den väldigt lite information hur man ska använda inspelningen. Fokus ligger på notbild och förklaringar till den. Den information som ges är att man kan panorera bort ena kanalen så att melodin försvinner och bara kompet hörs eller att man kan använda inspelningen för att lyssna på låtarna. Värt att notera är dels att de flesta stereoanläggningar i dag saknar så kallad balanskontroll som gör det möjligt att panorera och dels att den funktionen sällan finns i datorns olika mediaspelare eller är krånglig att komma åt. Utvecklingen släpar efter. Ett undantag i min analys är *Elgitarr från början* (Ehrenstråle, 2005) där låtarna finns i två olika versioner, en version med melodi och en utan. Men en viktig slutsats är att ingen av böckerna presenterar någon metodik för att lära sig på gehör trots den medföljande ljudinspelningen. Vissa läromedel presenterar utpräglade gehoर्सövningar, dessa är dock kraftigt underrepresenterade i förhållande till andra moment i samtliga läromedel. Många läromedelsförfattare har ju insett gehörsspelets betydelse och bifogar numera alltid någon form av ljudinspelning men det verkar som om det ofta saknas metoder för hur man ska uttrycka gehoर्सbaserad undervisning i text och noter. Metoder för hur man lär sig notsystemet är det dock ingen brist på.

Slutsats är att ingen av böckerna har gehörsspelet som huvudfokus men att man skulle kunna nyttja böckerna utifrån ett gehoर्सperspektiv om man så vill. Min tolkning är då att gehoर्सspelet skulle behövas styras av en lärare och att det skulle behövas kompletteras med metoder för hur man gör detta. Några av böckerna har härmövningar som är en uttalad metod för att öva gehoåret och i *Gitarrbus 1* (Lundström & Utbult, 2006) förekommer det dessutom lyssningsövningar där man ska lyssna efter vad som spelas på en inspelning. Båda dessa övningar är bra metoder för att öva gehoåret. Det jag saknar är en metod för hur man lär sig en låt efter gehoär, d.v.s. metoder för att komma ihåg en låt utan att behöva tolka en notbild.

Oavsett om man förespråkar noter tidigt i undervisningen eller inte är många forskare överens att gehoर्सspelet är mycket viktigt och bör finnas med tidigt i undervisningen. Schenck (2000) poängterar särskilt att gehoर्सspelet borde finnas med som en naturlig del av undervisningen och att det i sig ligger som en god grund innan man börjar med noter. Även Svenska kommunförbundets riktlinjer förespråkar att börja med gehoर्सspelet:

Instrumentalundervisningen på nybörjarstadiet bör inledas med en period av gehoर्सspel. (Svenska kommunförbundet 1984:24)

De antyder till och med en metod för hur det skulle kunna göras:

Vid gehörsspel kan det ofta vara lämpligt att utgå från sången. Genom att sjunga och lyssna får eleven både skapa och uppleva den klingande bild de sedan ska överföra till instrumentet. [...] Även när det gäller tekniska övningar av olika slag når man bättre resultat om eleverna inte samtidigt också måste tänka på en notbild. (Svenska kommunförbundet 1984:24-25)

Det är anmärkningsvärt att även så pass moderna läromedel, som de flesta i min analys ändå får räknas som, inte ger gehörsspelet större plats. Detta trots all dokumenterad forskning om hur viktigt det är. Notspelet har störst fokus i nästan alla böcker. Dock är det en mycket bra utveckling att det sällan görs läromedel i dag som inte använder sig av en medföljande ljudinspelning.

Lilliestam (1995) går så pass långt att han tycker man ska agera som att noter inte finns, i alla fall när man lär ut gehörstraderad musik. Men han tar i stället upp andra sätt att minnas musiken. T.ex. nämner han tabulatur som ett alternativ till den traditionella notbilden. Tabulatur är en välanvänd metod att notera gitarmusik med som dessutom är mycket lättförståelig och inte kräver samma träning för att snabbt komma i gång med. Dock måste tabulatur ofta kompletteras med någon typ av ljudinspelning. Det är endast *Elgitarr från början* (Ehrenstråle, 2005) som använder sig av tabulatur genom hela boken. *Spela Elgitarr* (Johansson, 2005) och *Gitarrbus 1* (Lundström & Utbult, 2006) har något enstaka exempel som introducerar tabulatur. Om man som läromedelsförfattare skulle vilja komma bort från fokuseringen på noter skulle tabulatur och ljudinspelning vara en utmärkt kombination precis som det görs i *Elgitarr från början* (Ehrenstråle, 2005).

6.1.2 Improvisation

Fyra utav fem böcker har improvisationsövningar. Den som saknar det är *Spela Elgitarr* (Johansson, 2005). Man kan konstatera att improvisationsmomentet precis som gehörsspelet inte har någon framskjuten plats i något av de läromedel jag har analyserat. Och när själva improvisationsmomentet ska presenteras är den enda förklaringen att man ska ”hitta på” en melodi, ofta utefter ett givet tonförråd. Den enda boken som ger uttryck för musikens expressiva möjligheter d.v.s. dynamik, frasering och liknande är *Elgitarr från början* (Ehrenstråle, 2005) när den nämner att man t.ex. kan spela svagt, starkt, långsamt, snabbt o.s.v. *Gitarren och jag* (Sandqvist, 1995) antyder ämnet frasering, ”man kan spela en fråga som någon kan svara på” är någon typ av antydning till frasering även om det inte ges någon djupare förklaring till det.

På marknaden idag finns det en mängd olika läromedel för improvisation, för de flesta instrument och i många olika genrer. Det ges många exempel på metoder för att bli bättre på att improvisera. Dessa läromedel är kanske vanligast inom jazzgenren och är ofta riktade till högre nivåer. I de läromedel som jag har analyserat finns det dock en brist på tydliga metoder för att introducera improvisation. Det är i samtliga läromedel få och korta övningar och det finns inga tydliga eller speciellt utvecklade metoder för det heller. Detta trots att improvisationsmomentet enligt min mening bör ingå tidigt i instrumentalundervisningen. Schenck (2000) nämner speciellt improvisationen:

Improvisation är en pedagogisk och musikalisk skattkista som kan öppnas av alla. Improvisation är dessutom en sådan viktig del av i stort sett alla musikgenrer att det är förvånansvärt att den inte har en självklar och stor plats i all musikundervisning. (Schenck, 2000:247)

Det är glädjande att de flesta av de analyserade läromedlen har element av improvisation. Men det är precis som med gehörsspelet, ett mycket eftersatt moment i samtliga läromedel.

6.2 Repertoardiskussion

Om man skulle sammanfatta samtliga läromedel jag har analyserat kan man tydligt se att huvuddelen av de låtar och melodier som läromedlen innehåller är skolmusik och visor. Visorna kan vara mer eller mindre kända, men är ofta barnvisor, jullåtar eller liknande. De låtar som jag kategoriserar som pop/rock/schlager/evergreens, d.v.s. den kategori låtar som ska vara välkända klassiker, är flertalet från 50-, 60-, 70-, eller 80-talet med några få undantag. Böckernas är utgivna mellan 1995 och 2006 och måste därför anses som relativt moderna. Dock kan man inte säga att repertoarvalet är modernt. Oavsett om materialet vänder sig till barn eller lite äldre ungdomar finns det ingen musik från deras generation representerad i materialet. Många av barnvisorna är förvisso kända och kan säkert uppskattas av ett barn. Men frågan är hur kul man som t.ex. 9-10-åring tycker det är att spela en barnvisa man sjöng på dagis. Merparten av låtarna/melodierna är det jag kallar skolmusik d.v.s. musik specialskriven för läromedlet. Det bör nämnas att mängden skolmusik skulle kunna bero på ekonomiska skäl d.v.s. att det är för dyrt med rättigheter till utgiven musik. Eller så är det ett medvetet val av författaren att specialskriva musiken för att lättare ska kunna kontrollera progressionen i läromedlet.

En viktig fråga när man ska analysera ett läromedel för instrumentalundervisning enligt Rostvall och West (1998a) bör vara: Hur väl passar repertoaren den tilltänkta målgruppen? Även de undersökningar som Markensten (2006) och Gustavsson & Kaipainen (2003) gjort belyser vikten av att det är rätt repertoar i undervisningen. Många som är missnöjda med sin undervisning skyller på tråkig repertoar. Även om det säkert inte är hela sanningen om varför en elev tycker att undervisningen är tråkig eller varför eleven väljer att sluta i musikskolan, så tror jag att det är av betydande vikt att repertoaren är genomtänkt och passar för målgruppen.

Det sistnämnda skulle kunna vara det tryckta läromedlets största problem, förmågan att hålla sig uppdaterad. Kanske finns det en skräck hos författaren att ta med för moderna låtar när han/hon vet att låtarna är omoderna efter ett par år. Då är det lättare att ta en ”klassiker” från t.ex. 60-talet. Problemet är att eleven ofta inte har någon relation till en sådan låt. Det skulle inte skada om författarna höll sig mer uppdaterade med den generationens musik som läromedlet är tänkt för. Även om man vill att läromedlet ska hålla länge så finns det moderna klassiker. I ett läromedel som produceras på 2000-talet måste det vara möjligt att hitta repertoar som är modernare än t.ex. 70-talsrock. Jämför man resultatet i min undersökning med Rostvall och Wests (2001) läromedelsanalys så har läromedlen inte utvecklats så mycket när det gäller repertoaren. Det är fortfarande övervägande visor och skolmusik som dominerar. Sen kan det vara så att själva skolmusiken d.v.s. den specialskrivna musiken för läromedlet kanske är bredare i dag än

i gamla läromedel. Men det är fortfarande musik som inte finns på marknaden och kan därför vara svår att känna någon relation till.

Det kan också vara så att det är formatet med en tryckt bok och en tillhörande cd-skiva som är förlegad. Framtiden kanske ligger i webbaserade gitarrskolor, som det redan finns en hel del av. En webbaserad skola kan man enkelt och snabbt uppdatera. Repertoaren behöver aldrig bli omodern. Problemet med dem är att man måste vara i närheten av en dator med uppkoppling.

6.3 Diskussion kring progression och huvudsakliga moment

I fyra av fem böcker måste man säga att notspelet är det huvudsakliga momentet om man väger in böckernas totalintryck. *Gitarren och jag* (Sandqvist, 1995) har inget ackordspel överhuvudtaget. Det kan hända att den är tänkt att användas tillsammans med boken *Ackorden och jag* av samma författare, men det är bara en gissning och inget som framgår i boken. I övriga böcker förekommer det ackordspel men huvudfokus och större delen av innehållet är fokuserat kring noter eller melodispel. I *Gitarristen 1* (Sallmann & Silén, 1999) finns det många låtar som har enkla ackord utskrivna till eleven. Så i den boken finns det något mer möjlighet till ackordspel. *Elgitarr från början* (Ehrenstråle, 2005) har sitt huvudsakliga fokus på melodispel men använder sig av tabulatur mestadels istället för noter.

Alla läromedel förutom *Gitarrbus 1* (Lundström & Utbult, 2006) inleder med någon form av förevisning om sittställning och handställning. *Gitarristen 1* (Sallmann & Silén, 1999) och *Gitarren och jag* (Sandqvist, 1995) förevisar endast ett sätt att sitta och hålla gitarren som det rätta. D.v.s. den ”klassiska” varianten med gitarren på vänster ben och vänster tumme bakom halsen. *Spela Elgitarr* (Johansson, 2005) förevisar också bara en spelställning på bild. En sittande ställning med gitarren på höger ben, det nämns dock att man kan stå upp. Även hur man håller ett plektrum visas. *Elgitarr från början* (Ehrenstråle, 2005) visar ingen specifik kroppsställning men visar på två olika typer av vänsterhandsställningar. Den enda förevisning som *Gitarrbus 1* (Lundström & Utbult, 2006) har är omslaget som visar på två olika sätt att sitta på, det är dock ingen instruktion utan bara en bild. Sammanfattningsvis kan man säga att samtliga böcker är dåliga på att förevisa mer än ett sätt att spela eller sitta på.

Inget av läromedlen har heller samspel som huvudfokus även om det förekommer till viss del i alla analyserade läromedel. Inte heller är teknisk eller motorisk utveckling huvudfokus i någon av böckerna. Så trots att samtliga läromedel får anses som moderna måste man säga att samtliga har melodispelet och notbilden i någon form som största fokus.

Progressionen i de olika läromedlen skiljer sig något åt. Framför allt sticker *Spela Elgitarr* (Johansson, 2005) ut från mängden. Mest av den orsaken att den har mycket färre låtar. Därmed blir progressionen automatiskt högre då den introducerar ungefär lika många toner och ackord som övriga läromedel. Refererar man till Fostås (2002) betyder det att det inte ges lika mycket tid att bearbeta informationen i *Spela Elgitarr* (Johansson, 2005) som i övriga läromedel. Hoppet mellan varje låt kan kännas för långt och eleven riskerar att fastna.

6.4 Layoutdiskussion

Bokens layout är en stor del av uttrycket. Layouten kan påverka om boken känns tilltalande eller inte. Det är tydligt att tre av böckerna genom sin layout riktar sig till barn. *Gitarristen 1* (Sallmann & Silén, 1999), *Gitarren och jag* (Sandqvist, 1995) och *Gitarrbus 1* (Lundström & Utbult, 2006) pryds av tecknade illustrationer. Det finns dock en klar skillnad. *Gitarren och jag* (Sandqvist, 1995) med sin färgton på omslaget och stil på illustrationerna har en mycket mer seriös framtoning än de andra två som använder sig mer av pastellfärger och andra typer av bilder. *Spela Elgitarr* (Johansson, 2005) och *Elgitarr från början* (Ehrenstråle, 2005) har inte alls samma tydliga bildspråk riktat till barn. De känns mer neutrala. Illustrationerna är foton istället för tecknade bilder. *Spela Elgitarr* (Johansson, 2005) känns dock lite mer barnvänlig om man tittar på val av typsnitt och storlek på text. *Elgitarr från början* (Ehrenstråle, 2005) har väldigt liten text som känns mycket mer akademisk. Även notbilden är mindre och känns mer svårläst än övriga böcker. När en bok är tydligt utformad för ett barn blir den nog svår att använda på lite äldre ungdomar. Naturligtvis gäller det omvända också.

En annan reflektion som dyker upp när man studerar layouten på de olika läromedlen är om alla läromedel som riktar sig till barn måste ha akustisk gitarr som fokus och ha en ”gullig” framtoning. Samtidigt som läromedel med inriktning på elgitarr ofta har en tuffare framtoning som kanske mer passar målgruppen tonåringar? Kan man inte skriva ett läromedel för barn med elgitarr som huvudinriktning? Varför verkar det vara så att det är den akustiska gitarren som anses som den bästa nybörjargitarren?

6.5 Täcker ett läromedel in allt?

En slutsats man kan dra av tidigare läromedelsanalyser jag redovisat (Stenström, 1997; Grim & Lydén, 2006) är att lärare ofta känner att det inte räcker med ett läromedel eller en gitarrbok. Frågan är om något av de läromedel jag analyserat kan täcka alla behoven hos den tänkta målgruppen? Min slutsats är nej. Inget av läromedlen är bra på allting. Alla läromedel visar dock på en genomtänkt och bra metod för att lära ut notläsning, men de flesta visar brister när det gäller metoder för att lära ut improvisation och träna gehör. Vad mera är, endast ett av läromedlen behandlar musikens expressiva element – *Elgitarr från början* (Ehrenstråle, 2005) som nämner det kort i sitt improvisationsavsnitt. Bristen på behandling av det musikaliska uttrycket i läromedlen tar även Rostvall och West (2001) upp i sin läromedelsanalys. Utvecklingen tycks inte gå framåt på det området.

Är det så att författaren tänker sitt läromedel som det material eleven uteslutande ska använda? D.v.s. täcker läromedlet in alla elevens behov för att lära sig gitarr på ett bra sätt. Ingen av författarna för sådana resonemang i sina förord. Det är självklart svårt att skriva ett läromedel som på ett bra sätt behandlar allt en nybörjare behöver lära sig på gitarr. Det är bl.a. därför analyser av den typ jag gjort är nödvändiga för att belysa olika läromedels styrkor, svagheter och skillnader.

6.6 Framtida forskning

Så länge det kommer nya läromedel på marknaden behövs oberoende analyser av dem. Särskilt intressant vore det att fokusera på Internet och vad som där erbjuds. Där finns en mängd gitarrskolor och notmaterial. På Youtube har det också dykt upp mängder

med lektioner av olika slag, av skiftande kvalitet. Men det vore intressant att analysera utbudet och kanske till och med jämföra med andra typer av undervisningsmaterial. Annars efterlyser jag också mer fältbaserade studier av olika läromedel, d.v.s. studier där man låter eleverna själva testa olika läromedel.

6.7 Slutsats

Slutsatsen är att det utifrån mina kriterier finns brister i de läromedel jag analyserat när det gäller behandlingen av gehörsspel, improvisation och musikaliskt uttryck. Samtidigt har läromedlen en god metod för att lära ut noter och melodispel. Samtliga läromedel visar på brister i överensstämmelse mellan repertoar och målgruppens generationstillhörighet. Förhållandet kan vara på gott eller ont. Det lämnar den läromedelsberoende läraren utan stöd i dessa viktiga avseenden med risk för att eleverna tappar sugen eller det ger den kreativa läraren ”spelrum” att hitta egna lösningar och övningar och kanske göra helt egna läromedel. Det borde inte göra läromedelsförfattarna och förlagen glada. Den här studien omfattar fem läromedel och det går förstås inte att göra några omfattande generaliseringar utifrån det. Så det finns mycket kvar att analysera, undersöka och förbättra till stöd för lärare nu och i framtiden.

Referenser

- Andersson, A. (2006). *En jämförande studie av undervisningsmaterial för saxofon, - med fokus på improvisation och gehörsinläring*. Examensarbete: Göteborgs Universitet
- Ehrenstråle, A. (2005). *Elgitarr från början, del 1*. Mölndal: Musikförlaget Lutfisken AB
- Fostås, O. (2002). *Instrumentalundervisning*. Oslo: Universitetsforlaget
- Grim, T. & Lydén, F. (2006). *Elgitarrundervisningens dilemman*. Examensarbete: Göteborgs Universitet
- Gustavsson, C. & Kaipainen, P. (2003). *Varför har jag inte lust att spela*. Examensarbete: Kungliga Musikhögskolan
- Hallam, S. (1998). *Instrumental teaching, a practical guide to better teaching and learning*. Oxford: Heinemann
- Johansson, K-G.(2005). *Spela elgitarr*. Danderyd: Notfabriken
- Karlsson, M. (2001). *Elgitarrpedagogens skapande av eget undervisningsmaterial* Examensarbete: Kungliga Musikhögskolan
- Lilliestam, L. (1995). *Gehörsmusik, Blues, rock och muntlig tradering*. Göteborg: Akademiförlaget
- Lundström, U. & Utbult, J. (2006). *Gitarrbus 1*. Moholm: Notposten
- Markensten, K. (2006). *Varför slutade du i kulturskolans musikundervisning? Iakttagelser och reflektioner från en intervjuundersökning*. Forskningsenheten Stockholms Kulturförvaltning Hämtat den 6/4 2008 från: <http://www.smok.se/documents/VarforslutadeduiKulturskolansmusikundervisning.pdf>
- Rostvall, A-L. & West, T. (1998a). *Handlingsutrymme, om utvecklingsarbete i musikundervisningen*. Stockholm: KMH Förlaget
- Rostvall, A-L. & West, T. (1998b). *Handlingsutrymme, praktiskt utvecklingsarbete*. Stockholm: KMH Förlaget
- Rostvall, A-L. & West, T. (2001). *Interaktion och kunskapsutveckling. En studie av frivillig musikundervisning ur ett institutionsperspektiv*. Stockholm: KMH Förlaget
- Sallmann, I. & Silén, H. (1999). *Gitarristen 1*. Danderyd: Notfabriken
- Sandqvist, H-O. (1995). *Gitarren och jag*. Stockholm: Thore Ehrling musik AB
- Schenck, R. (2000). *Spelrum, en metodikbok för sång- och instrumentalpedagoger*. Göteborg: Bo Ejeby Förlag

Stenström, H. (1997). *Vad gör en gitarrskola*. Examensarbete: Kungliga Musikhögskolan

Svenska kommunförbundet (1984). *Den kommunala musikskolan: en resurs i kulturlivet*.

Hemsidor

aneby.se

http://www.aneby.se/aneby/tjaenster_service/barn_skola/musikskola/personal

Hämtat den 8/4 2008

jazzvis.se

<http://www.jazzvis.se/>

Hämtat den 8/4 2008

kgjohansson.com

<http://kgjohansson.com/>

Hämtat den 8/4 2008

ltu.se

<http://www.ltu.se/mom/d3116/d3105/d3941/1.2906>

Hämtat den 8/4 2008

musikskolan.se

<http://www.musikskolan.se/musikskolan/default/om-musikskolan.se/menu-id-31.html>

Hämtat den 8/4 2008

musikskolan.nacka.se

<http://www.musikskolan.nacka.se/guitar.htm>

Hämtat den 8/4 2008